

Hvem er redd for Homo Oeconomicus?

*Om eksperimenter, hevntrang, og
krypdyr*

Karine Nyborg
Økonomisk institutt
Universitetet i Oslo

Hvem er Homo Oeconomicus?

- Rasjonell, strategisk, matematisk geni
- Mål: Fremme egne interesser
- Bryr seg kun om egen tilgang på private og kollektive goder

Gjennomsnittspersonen?

- Asosial og amoralsk
- Rasende intelligent og kynisk kalkulerende
- Perfekt selvkontroll
- Psykopat? Autist?

Dyssosial personlighetsforstyrrelse?

En karikatur

- Forskning & analyse: enkelhet er en dyd
 - Resonnementer må *forstås*
 - Alt kan ikke tas opp samtidig (unntak...?)
- Karikaturer kan være nyttige
 - Grønne skatter
 - Effektivt oljeskattsystem
 - Misbruk av velferdsordninger
- Karikaturer kan forlede
 - Hvorfor så *lite* misbruk?
 - Selvkontrollproblemer

Atferdsøkonomi

- Begrenset egoisme
- Begrenset selvkontroll
- Begrenset rasjonalitet
- Teori
 - Utvidelser/modifikasjoner av nyklassisk teori
 - Utgangspunkt: Homo Oeconomicus
- Eksperimenter
 - Laboratoriet
 - Felten

Laboratorieeksperimenter

- Kontrollerte omgivelser, reelle insentiver
 - Første systematiske forsøk: 50-tallet
 - Første lab: 60-tallet
 - 2000-tallet: Eksplosiv vekst

Ultimatums spill

- Du (A) får 100 kr
- Skal dele mellom deg selv og en annen (B)
- Anonymitet
- B: Godta eller avslå
 - Hvis B godtar: Begge får det du foreslo
 - Hvis B avslår: Ingen får noe
- Homo Oeconomicus:
 - B vil godta 50 øre
 - A gir 50 øre

Typiske resultater, ultimatumspill

- Tilbud fra A:
 - Snitt: Ca 40 %
 - 50 %: Svært vanlig
- Respons fra B:
 - Tilbud < 20 %: Avslås av ca 50 %
- Robust mht beløpsstørrelse
- Varierer med
 - kultur
 - alder

Gjennomgående resultater

- Vi bidrar/deler mer enn *HOe*
 - også når ryktebygging ikke er mulig
- Vi er mer hevngjerrige enn *HOe*
 - Resiprositet: Hvis du er grei mot meg, foretrekker jeg å være grei mot deg – og omvendt
- Heterogenitet:
 - Noen *HOe*, *mange* gjengjeldere, få ubetingede altruister
- Relevans:
 - Arbeidskontrakter, velferdsstat, klima

Empiri og teori

- Når kartet ikke passer til terrenget: Kartet trenger forbedring
 - Eksperimenter trigger ny teoriutvikling
- Når kartet har hvite flekker
 - Teori trigger nye eksperimenter
- Basis: Nyklassisk analyse, matematikk, spillteori, økonometri
 - Nøkkel til gjennomslagskraft i faget

Selvkontroll: Holde egne planer

- *Homo Oeconomicus*:
 - Ukjent med fristelse, viljessvakhet, indre konflikt
 - Langsiktig planlegger, *følger* egne planer
 - Sammenlikning over tid: Som banken
- Nåtidsskjevhhet
 - Legger større vekt på *nåtid* enn fremtid
 - Krypdyrhjernen versus planleggeren
- Tids-inkonsistens
 - Skal alltid slutte å drikke i morgen
 - Naiv / sofistisert
- Indre konflikt: Nået vs. fremtidige jeg

En tur på byen

- Perioder: 1. hjemme, 2. på bar, 3. hjemme
- Nåtidsskjevhet : Mer vekt på “nå” enn “senere”

- 1. Hjemme: Planlegger kvelden

$$U^1 = u^2 + u^3$$

- 2. På bar:

$$U^2 = (\img alt="A lizard with its wings spread, used as a metaphor for present bias." data-bbox="211 584 289 688"/> u^2) + u^3$$

- 3. Dagen derpå:

$$U^3 = u^2 + (\img alt="A lizard with its wings spread, used as a metaphor for present bias." data-bbox="294 773 372 877"/> u^3)$$

Selvkontroll og marked

- Den sofistikerte: Vil binde seg til masten
 - Kan markedet hjelpe med dette?
- Forpliktelse om å gjøre noe: Ja
 - Medlemsskap i helsestudio, sparekontrakter
- Forpliktelse om å IKKE gjøre noe: Nei
 - Betal bartenderen: "Skal ikke selge deg mer enn 4 øl"
 - Etter 4 øl: Går til neste bar
- Kan begrunne tiltak: Hjelp til selvkontroll som ikke kan skaffes i markedet
 - Alkohol- og tobakksavgifter
 - Direkte regulering (Polet stengt lørdag kveld)

Kommunikasjon med andre fag

- Samfunnsvitenskapen i dag:
 - Ingen felles virkelighetsforståelse
 - Ikke felles språk
 - Ikke felles metode
- Atferdsøkonomi
 - Gir økonomer språk og metode for å diskutere tema andre fag

Står Homo Oeconomicus for fall?

- Som generelt utgangspunkt for økonomisk analyse:

Nei

- Enkelhet er for sentralt i faget
- HOe utgangspunkt også i atferdsøkonomi
- Som enerådende atferdsforutsetning:

Ja

(har falt allerede)